

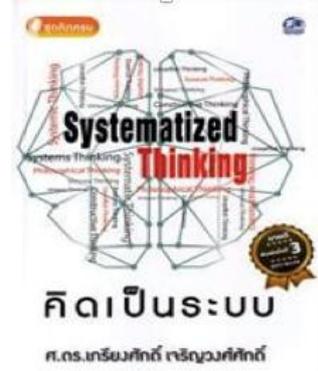
วิจารณ์หนังสือ : Book Reviews
เรื่อง “คิดเป็นระบบ (Systematized Thinking)”

ผู้เขียน : ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

Author : Prof.Dr.Kriangsak Charoenwongsak

ปีที่ตีพิมพ์ : 2561

สำนักพิมพ์ : บริษัทซัคเซส พับลิชชิง จำกัด

¹ชินวัฒน์ นิจเนตร และ ²สมคิด นาคขำวัญ

¹Chirawat Nitchnet and ²Somkid Narkkhwan

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ประเทศไทย

Phuket Rajabhat University, Thailand

Somkid.n@pkru.ac.th

Received: December 26, 2024; **Revised:** January 1, 2025; **Accepted:** January 31, 2025

บทคัดย่อ

ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เขียนหนังสือไว้มากมาย ทั้งที่เป็นการวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะในเรื่องเศรษฐกิจ (เช่น SMEs หรือ SLEs, เศรษฐกิจกระแสดกลาง : ทิศทางเศรษฐกิจไทยในอนาคต ฯ) ด้านสังคม (เช่น คลื่นลูกที่ 5 -ปราชนิยมสังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21, สังคมพหุเอกานิยม : เอกภาพในความหลากหลาย ฯ) ด้านการเมือง (เช่น เปิดโลกความคิด ปฏิรูปการเมือง, ปฏิรูปครบวงจร สู่ยุคเรืองรองของเมืองไทย ฯ) การศึกษา (เช่น มหาวิทยาลัยที่

¹ศ.ดร., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

²อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ทางแยก : จุดประกายวิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยในอนาคต, ศักยภาพแห่งศตวรรษที่ 21 แนวคิดปฏิรูปการศึกษาไทย ฯ) ด้านวัฒนธรรม (เช่น กระบวนทัศน์วัฒนธรรมไทย : “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย) เป็นต้น แต่ที่ข้าพเจ้า (ผู้วิจารณ์หนังสือ) ชอบอ่านมากที่สุดคือ หนังสือชุด “ผู้ชนะสิบคิด” ไม่ใช่เพราะท่านกรุณาส่งมาให้อ่านครบทั้งสิบเล่มและเขียนคำกล่าวมอบเป็นกลอนแปดพร้อมลายมือชื่อของท่าน แต่เพราะอ่านแล้วประเทืองปัญญาและนำไปประยุกต์ใช้ได้ดี หนังสือชุด “ผู้ชนะสิบคิด” ประกอบด้วย การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดเชิงเปรียบเทียบ การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงเชิงอนาคต การคิดเชิงประยุกต์ การคิดเชิงมนทัศน์ การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงสังเคราะห์ และการคิดเชิงบูรณาการ เพียงแค่ตั้งคำถามว่า รูปแบบการคิดแบบต่างๆ ดังกล่าวแต่ละแบบมีลักษณะอย่างไร แบบใดเกิดก่อนเกิดหลัง หรือแบบใดเกิดควบคู่กันไปได้ ก็เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันต่อได้อีกมากแล้วแต่แนวคิด ทฤษฎี และประสบการณ์ของแต่ละคน

เมื่อไม่นานมานี้ก็เจอหนังสือเรื่อง “คิดเป็นระบบ (Systematized Thinking)” ก็เลยซื้อมาอ่าน และพบว่าน่าสนใจมาก ท่ามกลางหนังสือประเภทที่แนะนำวิธีการที่จะทำให้คนเรารวยได้เร็วอย่างไร ซึ่งมีวางขายอยู่เป็นจำนวนมาก ความจริง แฝงหนังสือใกล้ ๆ กัน ก็มีหนังสือแปลอยู่ 2 - 3 เล่ม เกี่ยวกับวิธีคิดของคนเรา เช่น เรื่อง Mindset ผู้แต่งคือ Carol S. Dweck (2006) แปลโดย พรรณี ชูจิรวงศ์ ชื่อว่า “Mindset ใช้ความคิดเอาชนะโชคชะตา” แปลเมื่อปี 2018 สำนักพิมพ์วีเลิร์น (We learn) จัดจำหน่าย มีสาระสำคัญเกี่ยวกับกรอบแนวคิด 2 ประเภทคือ ความคิดที่ยึดติดตายตัว (Fixed Mindset) กับความคิดที่พัฒนาได้ (Growth Mindset) อีกเล่มหนึ่งคือเรื่อง คิดบวก (The Power of Positive Thinking) เขียนโดย Norman Vincent Peale แปลโดย กฤษณา อนุชญา สำนักพิมพ์แอริโรว์ (พิมพ์ครั้งที่ 9) ปี 2562 สาระหลักก็อยู่ในประเด็นคล้ายๆ กัน คือคนที่คิดบวกจะไม่ยอมแพ้ต่อความล้มเหลว มุ่งมั่นหาทางแก้ไขจนประสบความสำเร็จ ไม่โทษโชคชะตา ไม่พึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระผู้เป็นเจ้า แต่ด้วยความที่ไม่ชอบอ่านหนังสือแปล จึงเลือกที่จะซื้อ “คิดเป็นระบบ” มาอ่าน

สาระสำคัญของหนังสือ

โดยปกติ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เขียนหนังสืออ่านง่าย ไม่ยึดติดกับรูปแบบมากนัก การอ้างอิงก็มีเพียงพอประมาณเท่าที่จะทำให้เนื้อหาสาระมีความน่าเชื่อถือ มีการใช้ถ้อยคำที่แปลจากภาษาอังกฤษแล้วอ่านรู้เรื่องค่อนข้างตรงกับความหมายในภาษาเดิม ไม่ต้องแปลเป็นคำบาลีหรือสันสกฤต (ที่ต้องแปลเป็นไทยอีกครั้ง จึงจะเข้าใจ) การอธิบายหลักการและแนวคิดต่างๆ ก็เป็นระบบ มีภาพ แผนภูมิ ตาราง หรือส่วนประกอบอื่น (Illustrations) ที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสาระที่นำเสนอได้รวดเร็ว ทำให้ภาพรวมของหนังสือในแต่ละหน้าดูโปร่ง (ที่เรียกว่าช่องไฟ) ไม่อัดแน่น

ด้วยตัวหนังสือมากเกินไป การอธิบายแนวคิดหรือหลักการต่างๆ ก็มีการนำเอาเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาประกอบคำอธิบายนั้น ทำให้ผู้อ่านมีความคิดเห็นสอดคล้องไปกับคำอธิบายดังกล่าว เช่น การปฏิรูประบบราชการหากไม่ปรับโครงสร้างของการทำงานของกระทรวงต่างๆ ที่เอะอะ มีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อน ลำหลัง โดยเฉพาะโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากส่วนกลางจะมีโครงสร้างขนาดใหญ่ มีหน่วยงานย่อยมากมาย แต่ทำงานซ้ำซ้อน ไร้ประสิทธิภาพ และยังมีหน่วยงานในส่วนภูมิภาคอีกหลายหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการภาค ฯ แต่บางกรณีตัวอย่างที่ยกมาประกอบคำอธิบายก็อาจทำให้ผู้อ่านมีความคิดเห็นในทางตรงกันข้ามก็มี เช่น การที่รัฐบาลออกกฎหมายห้ามผู้โดยสารนั่งท้ายรถกระบะ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายเมื่อมีอุบัติเหตุ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการกำหนดมาตรการที่คิดไม่ครบ มองมุมเดียว ขาดความสมจริง ยกแก่การปฏิบัติ เพราะคนที่ใช้รถกระบะจำเป็นต้องบรรทุกทุกคน สิ่งของ ครอบครวหนึ่งๆ มีลูกเมีย ต้องนั่งไปด้วย หรือต้องขนคนงาน แต่ฝ่ายที่เห็นด้วยกับมาตรการนี้มองว่า การนั่งท้ายรถกระบะเมื่อเกิดอุบัติเหตุ มีคนบาดเจ็บหรือเสียชีวิตบ่อยมาก

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยบทนำ 1 บท และเนื้อหาอีก 4 บท ในบทนำกล่าวถึงความสำคัญของการคิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำและเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้กับคนและสังคมนั้นได้ และกล่าวถึงหมวดของการคิด 4 หมวด เชื่อมโยงไปถึงหนังสือเล่มอื่นๆ ที่เคยเขียนมาแล้ว ได้แก่ หมวดทักษะการคิด (คิดเป็น) ในหนังสือชุดผู้ชนะสิบทิศดังกล่าวแล้ว หมวดทัศนคติการคิด (คิดบวก) นำเสนอเรื่องการคิดบวกในหนังสือชีวิตคิดบวกสไตล์ ดร.แดน หมวดคุณธรรมการคิด (คิดดี) ได้นำเสนอการคิดดีไว้ในหนังสือ ชาวอารยะ: ชาวศิริไลซ์ที่ไผ่หา และหมวดระบบคิด (คิดครบ) คือคิดเป็นระบบ ซึ่งก็คือหนังสือเล่มนี้

ในบทที่ 1 ผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับโมเดลการคิดเป็นระบบ (Systematized Model) ว่าประกอบด้วยความคิด 3 รูปแบบคือ การคิดครบระบบ (Systems Thinking) การคิดเชิงระบบ (Systemic Thinking) และการคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) ส่วนในบทที่ 2, 3 และ 4 อธิบายรายละเอียดของการคิดที่ละแบบทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าว

ในบทที่ 1 โมเดลการคิดเป็นระบบ (Systematized Model) ประกอบด้วยความคิด 3 รูปแบบคือ การคิดครบระบบ การคิดเชิงระบบ และการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งดูแบบผิวเผินแล้วก็เหมือนไม่มีอะไรแตกต่างกัน แต่ผู้เขียนได้อธิบายรูปแบบการคิดทั้ง 3 แบบ รวมทั้งวิธีการคิดย่อยที่เป็นองค์ประกอบของการคิดแต่ละแบบไว้อย่างละเอียดชัดเจน ดังนี้

การคิดครบระบบ (Systems Thinking) หมายถึงการมองอย่างองค์รวม ครอบคลุมทั้งมิติคน ระบบ และบริบทที่เกี่ยวข้อง ไม่แยกเป็นส่วนๆ เพื่อเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์เชื่อมโยง

ระหว่างสิ่งต่างๆ ครอบคลุมทั้งระบบ เพราะสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมล้วนมีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกัน เรียกว่า “ไตรอารยสภาพแนวทาง 3 ประสาน-คน ระบบ บริบท” มีความซับซ้อนและเป็นพลวัต ทำให้รู้ว่าการปรับเปลี่ยนส่วนหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ อย่างไร และจะปรับเปลี่ยนส่วนอื่นๆ หรือทั้งระบบอย่างไรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พึงประสงค์

การคิดเชิงระบบ (Systemic Thinking) หมายถึงการคิดอย่างเป็นกระบวนการ จากปัจจัยนำเข้า (Input) สู่งานทำให้เกิดผลชัย (Out win) ที่ดีที่สุด เป็นกรคิดอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด การคิดแบบนี้มุ่งเป้าหมายเพื่อการวางแผนการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้นำเสนอ “ยุทธศาสตร์การบริหารประสิทธิภาพ 8E โมเดล เพื่อบริหารทรัพยากรให้คุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด โดยขับเคลื่อนเป็นกระบวนการครบ 8 กระบวนการ ได้แก่

- E1 : ประสิทธิภาพ (Efficiency) จัดการปัจจัยนำเข้าอย่างมียุทธศาสตร์
- E2 : ประสิทธิภาพ (Excellence) ดำเนินการอย่างมียุทธศาสตร์
- E3 : ประสิทธิภาพ (Effectiveness) สร้างผลผลิตอย่างมียุทธศาสตร์
- E4: ประสิทธิภาพ (Esteemed Valuableness) เพิ่มคุณค่าผลลัพธ์อย่างมียุทธศาสตร์
- E5 : ประสิทธิภาพ (Esthetic Worthiness) บริหารผลลัพธ์ให้เลอค่าอย่างมียุทธศาสตร์
- E6 : ประสิทธิภาพ (Exponentiality) ทวีคูณผลลัพธ์ที่เลอค่าอย่างมียุทธศาสตร์
- E7 : ประสิทธิภาพ (Externality) ขยายผลลัพธ์ไปนอกขอบเขตอย่างมียุทธศาสตร์
- E8 : ประสิทธิภาพ (Eschatonicity) บริหารผลลัพธ์ให้ยั่งยืนอย่างมียุทธศาสตร์

ส่วนการคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) หมายถึงลำดับการคิดที่ร้อยเรียงเป็นขั้นเป็นตอน ชัดเจน มีเหตุมีผล ไม่คลุมเครือ ไม่คิดสะเปะสะปะ สับสน วกวนไปมา ทำให้เข้าใจเรื่องนี้อย่างแจ่มชัด การที่คนเราจะคิดอย่างมีระบบได้อาจดั้นนั้น ต้องเรียนรู้วิธีคิด 2 วิธี ได้แก่

1. การคิดเชิงปรัชญา (Philosophical Thinking) หมายถึงความสามารถในการคิดอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เข้าถึง “แก่น” ของความรู้ ความดี ความงามและความจริง โดยแนะนำให้พัฒนาความสามารถการคิดเชิงปรัชญา 10 แบบคือ

- 1) การใช้เหตุผล (Reasoning)
- 2) การให้นิยาม (Definition/Defining Characteristic)
- 3) การจัดหมวดหมู่ (Categorizing)
- 4) การเชื่อมโยงนามธรรมกับรูปธรรม (Ostracizations vs. Concretization)
- 5) การแยกแยะส่วนเฉพาะกับส่วนทั่วไป (Particularization vs. Generalization)
- 6) การแยกเรื่องเฉพาะจงกับเรื่องสากล (Specification vs. Universalization)
- 7) การแยกแยะสัมพัทธ์กับสัมบูรณ์ (Relativization vs. Absolutization)

8) การแยกแยะรูปแบบกับสาระ (Form vs. Substance)

9) การรู้ขอบเขตของกาลและเทศะ (Time-Space Boundary)

10) การแยกแยะเงื่อนไขจำเป็นกับเงื่อนไขพอเพียง (Necessary Condition vs. Sufficient Condition)

2. การคิดเชิงสารัตถะ (Essence Thinking) หมายถึงความสามารถในการจำแนกแยกแยะและค้นหา “แก่น” หรือสาระสำคัญของสารที่ได้รับ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ระหว่างสารที่ได้รับกับสารที่สื่อออกไป ซึ่งอาจนำเสนอแตกต่างกัน โดยพัฒนาการคิดเชิงสารัตถะ 3 รูปแบบคือ

1) การเข้ารหัส (Encoding) และการถอดรหัส (Decoding)

2) การยึดกรอบวัฒนธรรม (Culturalization) กับการถอดกรอบวัฒนธรรม (Deculturalization)

3) การเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของสิ่งที่อยู่ภายใน (Endogenization) กับสิ่งที่แสดงออกภายนอกกรอบกระบวนการทัศน์ กรอบปริมณฑล หรือนอกประเด็นฯ (Endogenization)

อีก 3 บทที่เหลือของหนังสือซึ่งเป็นเนื้อหาสาระหลัก อธิบายรายละเอียดของการคิดทั้ง 3 รูปแบบ

ข้อเขียนในหนังสือเล่มนี้ น่าจะได้รับอิทธิพลหรือมีแนวคิดสอดคล้องกับหลักการของ ทฤษฎีระบบอยู่มาก ในเรื่อง **การคิดครบระบบ** ที่ประกอบด้วยคน ระบบ และบริบท ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของระบบ 7 ประการคือโครงสร้าง กระบวนการ กฎ/กติกา/กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณี ปทัสถาน และสถาบัน ที่จะร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายแต่ละอย่าง ในทฤษฎีระบบ (System Approach) อธิบายว่า ระบบคือภาพส่วนรวมของโครงสร้างหรือของขบวนการอย่างหนึ่ง ที่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่รวมกันอยู่ในโครงสร้างหรือขบวนการ นั้น เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการวางแผนและดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ในการอธิบายเรื่อง **การคิดเชิงระบบ** ก็นำเอาองค์ประกอบของระบบ 3 ส่วน มาใช้ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต รวมทั้งการใช้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อตรวจสอบ ประสิทธิภาพของระบบการทำงาน โดยการบริหารประสิทธิภาพด้วย 8E model แต่หากนำวิธีการ เชิงระบบหรือการวิเคราะห์ระบบมาแสดงขั้นตอนการทำงาน ก็จะทำให้เห็นวิธีการคิดเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายได้ชัดเจนมากขึ้นโดยเฉพาะการคิดเพื่อวางแผนงาน ซึ่งได้แก่ ขั้นตอนสำรวจปัญหาหรือความต้องการ กำหนดจุดมุ่งหมาย ศึกษาข้อจำกัดต่างๆ และกำหนดทางเลือก วางแผน ดำเนินการตาม แผน ประเมินผล และแก้ไขปรับปรุง

ในวิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสถิติ และวิจัย ความเป็นระบบ (System) เป็นคำคู่ตรงข้าม (Dichotomy) กับการสุ่ม (Random) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความน่าจะเป็น (Probability) ในการ

คาดคะเนสถานะหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น เกิดขึ้นโดยอิสระหรือโดยสุ่ม ไม่มีใครหรืออะไรบังคับ หรือดลบันดาลให้เกิดขึ้น ความคิดที่เชื่อว่า สถานะทางธรรมชาติ บังเกิดขึ้น (Emergence) เปลี่ยนแปลง/พัฒนา (Change/development) และดับไป (Distinction) ตามเหตุที่มีอยู่ เชื่อว่าทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้วอย่างเป็นระบบ มีเหตุมีผล อธิบายได้ แต่ก็มีบางสิ่งที่ว่า ปรากฏการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นโดยบังเอิญ ไม่ได้ตั้งใจ บอกสาเหตุไม่ได้ เป็นเรื่องของโชค ดวง เสี่ยงหรือสุ่ม (Random) ฝ่ายที่เชื่อความเป็นระบบ อธิบายว่าที่ยังบอกไม่ได้ว่าจะเกิดเมื่อไหร่ อย่างไร เพราะเรายังค้นไม่พบความรู้ความจริง เหตุและผลของเรื่องนั้น เช่น เรื่อง Big Bang หรือการกำเนิดของจักรวาลที่เดิมเข้าใจว่า การระเบิดของพลังงานบางอย่างสาตกระจายมวลสารทั้งหลายออกไปทุกทิศทาง แล้วเย็นตัวลงจับกลุ่มเป็นก้อนก๊าซขนาดมหึมา ยุบตัวลงเป็นกาแล็กซี เกิดเป็นระบบสุริยะจักรวาล เป็นเรื่องบังเอิญ แต่ต่อมาก็พบว่า มันเกิดแบบเดียวกันในกาแล็กซี ทางช้างเผือกอื่น กลุ่มที่เชื่อความเป็นระบบมากกว่าการสุ่มหรือความบังเอิญ มักจะคิดค้นหาคำตอบว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและทางสังคมเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นอย่างไร เพราะอะไร และนำมาซึ่งความสามารถในการทำนาย ควบคุม และใช้ประโยชน์จากความเป็นระบบที่ค้นพบ

ในการอธิบายวิธีการคิดแบบต่างๆ ผู้เขียนได้นำเอาเทคนิควิธีการบริหารต่างๆ มาประกอบการบรรยายเพื่อให้การคิดดังกล่าวครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในบทที่ว่าด้วยการคิดเชิงระบบ ได้นำเอาการตั้งวัตถุประสงค์และและตัววัดผลด้วยระบบ OKRs (Objectives and Key Results) และใช้เทคนิค Six Sigma ในการบริหารคุณภาพเพื่อให้บรรลุ “ประสิทธิผล” การใช้ Balanced Scorecard ในการวางแผนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์แบบ “ประสิทธิคุณ” หรือการใช้หลักทฤษฎีมาใช้ในการตรวจสอบความจริงในวิธีการคิดเชิงปรัชญา

ในหนังสือเล่มนี้อธิบายถึงวิธีการหาความรู้ความจริงในลักษณะการคิดเชิงปรัชญาไว้ในบทที่ 4 ที่ว่าด้วยการคิดอย่างเป็นระบบ การคิดเชิงปรัชญาเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบความจริง จะต้องมีความสามารถอย่างน้อย 10 เรื่องดังกล่าวแล้วคือ การใช้เหตุผล (Reasoning) การให้นิยาม (Definition/Defining Characteristic) การจัดหมวดหมู่ (Categorizing) การเชื่อมโยงนามธรรมกับรูปธรรม (Ostracizations vs. Concretization) การแยกแยะส่วนเฉพาะกับส่วนทั่วไป (Particularization vs. Generalization) การแยกเรื่องเฉพาะกับเรื่องสากล (Specification vs. Universalization) การแยกแยะสัมพัทธ์กับสัมบูรณ์ (Relativization vs. Absolutization) การแยกแยะรูปแบบกับสาระ (Form vs. Substance) การรู้ขอบเขตของกาลและเทศะ (Time-Space Boundary) การแยกแยะเงื่อนไขจำเป็นกับเงื่อนไขพอเพียง (Necessary Condition vs. Sufficient Condition) ทำให้นึกถึงหลักสูตรกรศึกษาที่เคยเรียนรู้อันในวิชาปรัชญา ตลอดจนหลักกาลามสูตรในพุทธศาสนาไปพร้อมๆ กัน

ลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในข้อเขียนของ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์คือการใช้เนื้อหาในหนังสือเล่มอื่นที่ท่านเขียนมาใช้ประกอบการอธิบายหลักการหรือแนวคิดในหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ในกรณีหนังสือเรื่อง คิดเป็นระบบก็เช่นเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงแนวคิด คน ระบบ บริบท ในการคิดครบระบบ ก็ได้อ้างถึงหนังสือเรื่อง **ปฏิรูปครอบครัว : สูญุดเรื่องรองของสังคมไทย** ว่าการแก้ปัญหาและพัฒนาเรื่องใด ๆ เพื่อนำไปสู่สภาพที่พึงประสงค์จำเป็นต้องใช้การแก้อย่างครบวงจรทั้งคน ระบบ และบริบทที่เกี่ยวข้อง อีกตัวอย่างก็คือ เมื่อพูดถึงการคิดอย่างเป็นระบบว่า ความคิดกำหนดความเป็นตัวเรา กำหนดการกระทำ และกำหนดผลลัพธ์ของสิ่งที่ตามมา แต่ละคนจะตอบสนองต่อสถานการณ์เดียวกันด้วยวิธีคิดต่างกัน และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่เหมือนกัน โดยอ้างถึงกรอบความคิดเรื่องปรัชญาการมองโลกจากหนังสือ **สังคมพุทธชน : ยุทธศาสตร์ความล่มสลายของสังคม** และเชื่อมโยงกับข้อสรุปในหนังสือ **ลายแทงนักคิด** ว่าสิ่งที่เราคิด (Thinking) เป็นตัวกำหนดสิ่งที่เรารู้ (Knowing) ความรู้ที่ได้จากการคิดกำหนดความเป็นตัวเรา หรืออัตตา (Being) เรารู้อะไร เราก็เป็นเช่นนั้น ตัวตนของเรานำไปสู่วิถีชีวิต (Living) และวิถีชีวิตนำไปสู่การแสดงออก (Manifesting) เป็นพฤติกรรมต่าง ๆ อาทิ การเขียน (Writing) การพูด (Speaking) การสอน (teaching) และการแสดงออกปฏิบัติต่างๆ (Acting) เป็นต้น ประเด็นนี้ทำให้นักถึงคำพูดของ เรอเน่ เดส์การ์ต ที่ว่า “ฉันคิด ฉันจึงมีตัวตนอยู่” (I think, therefore I am หรือ I am thinking, therefore I exist) ว่าน่าจะเป็นแนวคิดในลักษณะเดียวกันหรือไม่

แต่หากพิจารณาตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา จะมีส่วนช่วยอธิบายความเป็นไปของระบบในลักษณะของการคิดครบระบบหรือคิดแบบองค์รวม เป็นไปตามหลักอภิปัจจยตาปฏิวจสมุปปาโท ที่อธิบายว่า เพราะมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ๆ ไม่มี สิ่งนี้ๆ จึงดับไป เป็นกฎของธรรมชาติ การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน จึงเกิดขึ้น

การอธิบายวิธีคิดเชิงสารัตถะ ว่าต้องอาศัยการเข้ารหัส (Encoding) และการถอดรหัส (Decoding) ต้องใช้หลักภาษาศาสตร์ เรื่องอวัจนภาษา (Non-verbal Communication) และภาษาทางคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับรหัสและการถอดรหัส รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนว Hermeneutics ซึ่งเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ตีความข้อเขียนเพื่อทำความเข้าใจความคิดหรือสารที่แฝงอยู่ในถ้อยคำต่างๆ การอธิบายการคิดแบบนี้ อาจเป็นเรื่องบังเอิญหรืออาจจะเป็นหลักการเดียวกัน กล่าวคือทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติหรือแม้ในจักรวาล สามารถแทนด้วยสัญลักษณ์ได้ทั้งสิ้น ภาษาก็คือรหัส หรือสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้สื่อสาร มนุษย์ใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารตัวตน ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ฯ ผ่านสื่อกลางทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษาภาพ และภาษาสัญลักษณ์ต่างๆ ให้คนอื่นเข้าใจ และตอบสนอง ผู้รับสารก็จะตีความหมายที่ผู้ส่งสารสื่อออกไป และทำความเข้าใจ การสื่อสารระหว่างกันจึงต้องมีการเข้ารหัส ซึ่งหมายถึงการแปลง

ความรู้สึกนึกคิดให้กลายเป็นภาษาที่ตนเองและผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ตรงกัน ส่วนการถอดรหัสคือการตีความและแปลงข้อมูลย้อนกลับเพื่อทำความเข้าใจสารที่ได้รับ ซึ่งการคิดเชิงสารัตถะจำเป็นต้องมีทักษะในการทำความเข้าใจสารต่างๆ ที่ได้รับ เพื่อจำแนกและค้นหา แก่นหรือสาระสำคัญของสารที่ได้รับเพื่อให้เข้าใจตรงกันในการคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic thinking)

บทวิจารณ์

ข้อดีของหนังสือที่ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เขียนหนังสือคืออ่านง่าย ไม่ยึดติดกับรูปแบบมากนัก การอ้างอิงก็มีเพียงพอประมาณเท่าที่จะทำให้นื้อหาสาระมีความน่าเชื่อถือ มีการใช้ถ้อยคำที่แปลจากภาษาอังกฤษแล้วอ่านรู้เรื่องค่อนข้างตรงกับความหมายในภาษาเดิม ไม่ต้องแปลเป็นคำบาลีหรือสันสกฤต (ที่ต้องแปลเป็นไทยอีกครั้ง จึงจะเข้าใจ) การอธิบายหลักการและแนวคิดต่างๆ ก็เป็นระบบ มีภาพ แผนภูมิ ตาราง หรือส่วนประกอบอื่น (Illustrations) ที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสาระที่นำเสนอได้รวดเร็ว ทำให้ภาพรวมของหนังสือในแต่ละหน้าดูโปร่ง (ที่เรียกว่าช่องไฟ) ไม่อัดแน่นด้วยตัวหนังสือมากเกินไป การอธิบายแนวคิดหรือหลักการต่างๆ ก็มีการนำเอาเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาประกอบในการอธิบายวิธีการคิดแบบต่างๆ ผู้เขียนได้นำเอาเทคนิควิธีการบริหารต่างๆ มาประกอบการบรรยายเพื่อให้การคิดดังกล่าวครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในบทที่ว่าด้วยการคิดเชิงระบบ ได้นำเอาการตั้งวัตถุประสงค์และและตัววัดผลด้วยระบบ OKRs (Objectives and Key Results) และใช้เทคนิค Six Sigma ในการบริหารคุณภาพเพื่อให้บรรลุ “ประสิทธิผล” การใช้ Balanced Scorecard ในการวางแผนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์แบบ “ประสิทธิคุณ” หรือการใช้หลักภาษาวิธีมาใช้ตรวจสอบความจริงในวิธีการคิดเชิงปรัชญา

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในข้อเขียนของ ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ คือการใช้เนื้อหาในหนังสือเล่มอื่นที่ท่านเขียนมาใช้ประกอบการอธิบายหลักการหรือแนวคิดในหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ในกรณีหนังสือเรื่อง คิดเป็นระบบก็เช่นเดียวกัน ทำให้เราได้ทราบและพบว่า ทุกเรื่องที่ท่านเขียนสามารถเชื่อมเนื้อหา ซึ่งเป็นการย้อนทวนให้ชวนติดตามและได้ผลประโยชน์จากการอ่านหนังสือหนึ่งเล่มแต่ได้องค์ความรู้จากหลายส่วนของผลงานที่ท่านเขียนขึ้น

หนังสือเล่มนี้ไม่มีบทสรุปหรือบทส่งท้าย อาจเป็นเพราะได้อธิบายภาพรวมหรือแนวคิดทั้งหมดไว้ในบทนำแล้ว คงมองว่าถ้าจะสรุปอีกครั้งก็จะมีเนื้อหาเหมือนบทนำ แต่ถ้าหากจะมีบทสรุปหรือบทส่งท้ายเพิ่มขึ้น ก็อาจจะเป็นเรื่องแนวโน้มหรือพัฒนาการของการคิด หรือการนำความคิดที่เป็นระบบไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียน การทำงาน/ประกอบอาชีพ หรือการดำรงชีวิต โดยเฉพาะระบบคิดที่จะให้รู้เท่าทันยุคดิจิทัลซึ่งกำลังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกโฉมหรือ

บางคนเรียกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบทำลายล้าง (Disruptive Change) นั้นอาจจะทำให้หนังสือมีความสมบูรณ์ขึ้นอีกก็เป็นได้

บทสรุป

การพัฒนาทักษะการคิดได้ครบในทุกหมวดการคิด จะช่วยให้เราปลดปล่อยพลังการคิดได้เต็มศักยภาพ ทั้ง คิดเป็น คิดบวก คิดดี และคิดครบ

หมวด 1 คิดเป็น ต้องพัฒนาทักษะการคิดให้ครบ 10 มิติซึ่งผมได้นำเสนอไว้ในหนังสือชุดผู้ชนะสิบคิด จำนวน 11 เล่ม?วัตถุประสงค์ไม่เพียงต้องการให้รู้วิธีการและคิดเป็น แต่ต้องการกระตุ้นให้ผู้อ่านได้พัฒนา นิสัยนักคิด' ในมิติที่ต่างๆ ด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในการมองโลก การวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ สามารถแก้ปัญหาและริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้

หมวด 2 คิดบวก ต้องพัฒนาทัศนคติการคิด ให้คิดบวกเป็นชีวิต เป็นนิสัย ความคิดบวกเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ เป็นตัวขับเคลื่อนชีวิตไปสู่ความสุขและความสำเร็จที่ยั่งยืน เมื่อเราคิดบวก เราก็พาชีวิตของเราไปในทางบวก ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ ชีวิตคิดบวกสไตล์ดร.แดน? โดยแนะนำว่าเราจะคิดบวกได้ตลอดชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากหลักคิด ที่ถูกต้อง โนม์เอียงมามองส่วนดีมากกว่าส่วนเสีย มองมุมบวกมากกว่ามุมลบ คิดดีมากกว่าคิดร้าย เมื่อเรามีหลักคิดเริ่มต้นเป็นบวกและตอบสนองในเชิงบวกซ้ำ ๆ สมองจะจดจำว่าเป็นเช่นนั้น จนกลายเป็นนิสัยคิดบวกในที่สุด

หมวด 3 คิดดี ต้องพัฒนาคุณธรรมการคิด ให้เป็นคน คิดดีไม่คิดร้าย ในหนังสือ ชาวอารยะ : ชาวศิวิไลซ์ที่ใฝ่หา ได้นำเสนอแนวคิดว่าจะต้องพัฒนาความ "คิดดี" อย่างน้อย 3 ลักษณะ" ได้แก่คิดแบบมีหลักคุณธรรม (Virtuous Thinking) มีหลักคุณงามความดีเป็นฐานในการคิด มีมาตรฐานความถูกต้องความผิดเป็นเกณฑ์ ต้องตอบได้ว่า สิ่งนี้ถูก สิ่งนี้ผิดเพราะใช้เกณฑ์อะไร ใช้หลักคุณธรรมใดในการตัดสินใจ คิดแบบสร้างสรรค์ ไม่ทำลายล้างไม่คิดร้าย (Constructive Thinking) คิดในมุมที่ก่อประโยชน์ ไม่ให้ร้าย ไม่ทำลายใคร ตอนหนึ่งท่านได้กล่าวว่า ความคิดสำคัญที่สุด ในการกำหนดว่า เราจะเป็น "ผู้ชนะ" หรือ"ผู้แพ้" ทั้งในระดับปัจเจก และในระดับประเทศ เพื่อช่วยให้คนไทยพัฒนาทักษะการคิด เพราะความคิดเป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำ และเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้กับคนและสังคมนั้นได้ ใน

หนังสือ คนเก่งสร้างได้ : โมเดล KSL31220' ได้นำเสนอว่า คนในสังคมแห่งความรู้ จำเป็นต้องพัฒนาทักษะต่าง ๆ ๆ ที่จำเป็นอย่างน้อย 12 ทักษะ (skills) หรือ 125 เพื่อให้มีความเก่งในด้านต่าง 4 ด้าน คือเก่งคิด เก่งสื่อ เก่งงาน และ เก่งคน โดย เก่งคิด เป็นทักษะสำคัญที่สุดอันดับแรก เพราะถ้าคนในประเทศคิดเป็น คิดครบ คิดบวก คิดดี โอกาสที่เราจะขี้อวดคลื่นในสังคมแห่ง

ความรู้และสังคมแห่งปัญญาในอนาคตย่อมเป็นไปได้ที่ผ่านมา ผมได้จัดหมวดการคิดไว้ 4 หมวด เพื่อให้ได้ผลลัพธ์จากการคิดที่ดีที่สุด ได้แก่ หมวดทักษะการคิด นำเสนอการคิด 10มิติ หมวดทัศนคติการคิด นำเสนอการคิดบวก หมวดคุณธรรมการคิด นำเสนอการคิดดีหรือคิดสร้างสรรค์ (constructive thinking)ไม่ทำลายล้างผู้อื่น และหมวดสุดท้ายที่จะนำเสนอในหนังสือเล่มนี้ คือ หมวดระบบคิด นำเสนอการคิดครบหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

พรณี ชูจิรวงศ์. (2018). แปลของ Carol S, Dweck Mindset : ใช้ความคิดเอาชนะโชตชะตา.

กรุงเทพฯ : Welearn. The benefit mindset :

กุญชร ณ อยุธยา (2563)แปลของ Norman Vincent Peale คิดบวก พลังความคิดที่ยิ่งใหญ่ สร้างแรงบันดาลใจอย่างไม่มีวันหมดสิ้น : The power of positive thinking.

กรุงเทพฯ : แอร์โรว์,

เกรียงศักดิ์ ชันธนาภา(2540). ปฐมูรูปครบวงจร : ลุ่มคเรื่องรองของเมืองไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3)

กรุงเทพฯ : ซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2539). สังคมทุรชน: ยุทธศาสตร์ความล้มละลายของสังคม.

สำนักพิมพ์: กรุงเทพฯ: ซัคเซสมิเดีย,

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ ศักดิ์. (2544). สายทางนักคิด. พิมพ์ ครั้งที่8. กรุงเทพฯ: ซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2555). ชาวอารยะ: ชาวศิวิไลซ์ที่ไร้เหา. สำนักพิมพ์: กรุงเทพฯ: ซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2559). คนเก่ง สร้างได้: โมเดลสมรรถนะKSL31220. สำนักพิมพ์:

กรุงเทพฯ: ซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2556). ชีวิตคิดบวก สไตส์ ดร.แดน. สำนักพิมพ์: กรุงเทพฯ:

ซัคเซสมิเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2555). ชาวอารยะ แมนนิเฟสโต: แอลงการณ์สยามอารยะ.

สำนักพิมพ์: กรุงเทพฯ: ซัคเซสมิเดีย.